

ROMANIKIELI JA SEN KÄYTTÖ SUOMESSA

28.09.2010

Henry Hedman

tutkija - Kotus

Amerikan intiaanin ajatus kielestään:

”Puhun rakasta kieltäni, siksi kuka olen. Opetamme lapsillemme kieltämme, koska haluamme heidän tietävän keitä he ovat.”

Christine Johnson. Tohono O’odham vanhin, Amerikan intiaani.

”Puhun kieltäni”

– Kielen aktiivinen käyttö

- *If you don't use the language, you loose the language!*
- Kielen elinvoimaisuus edellyttää kielen puhujia
- Ellei kieltä puhuta, se kadotetaan
- Romania käyttää eri puhetilanteissa keskimäärin vain noin **kolmasosa** koko väestöstä.
- Romanikielen käyttö on vähentynyt siinä määrin, että sitä voidaan pitää uhanalaisena kielenä.

Syitä romanikielen käytön vähentymiseen

- **Yli puolet romanivanhemmista eivät enää siirrä romanikieltä nuoremmille**
 - Romaniväestöstä vain 34 % puhuu lapsilleen romania (Hedman 2006)
 - Romanikielellä ole sitä merkitystä kuin aikaisemmin, jolloin kieli enimmäkseen eli yhteisön puhuttuna perhe- ja salakielenä
- **Kouluopetus ei saavuta riittävästi nuoria ja lapsia**
 - Noin 80 % peruskoulua käyvistä lapsista jää ilman romanikielen kouluopetusta
 - Romania opetetaan vain muutamissa kouluissa, ja ongelmaksi kielen opetukselle ovat koituneet pätevien opettajien puute, koulujen haluttomuus järjestää romanikielen opetusta sekä osittain vanhempien asenteet.

syitä, jatkuu...

■ Romanikielen taito vähentynyt huomattavasti

- Kiitettävästä hyvin romanikieltä osaavia on vain kolmasosa Suomen romaneista.
- Heidän joukkonsa on vähentynyt 50 vuoden aikana lähes 40 %.
- Tyydyttävästi romania osaa vähän yli 30 %
- Suomen romanit puhuvat nykyään suomea äidinkielenään, vain 14 % ilmoitti äidinkielekseen suomen lisäksi romanin

Kielitaito - tutkimustietoa

■ Raino Vehmaan tutkimus 1961:188-9

- 70 % aikuisista romaneista hallitsi hyvin romanikielen
- Lähes 90 % aikuisista romaneista tuli toimeen romanilla
- iäkkäistä romaneista 7 %
- nuoremmista 18 % ei osannut kieltä

■ Helsingin kaupungin kartoitus 1979

- 37 % tutkituista perheistä osasi kieltä hyvin
- 21 % tuli toimeen arkipäivän tilanteissa
- 42 % osasi vain muutaman sanan (Ronk 1981:57-8)

Taulukko (1): Kielitaidon vertailua

	Kiitettävä - hyvä	Tyydyttävä	Heikko	EOL
Suomi	89,6	3,2	0,6	0,3
Romani	28,4	33,1	31,4	7,1
Ruotsi	25,7	21,4	14,0	11,4
Englanti	23,3	30,0	28,9	17,8

Kielitaidon vertailua

- Vahvin kielitaito on yli 65-vuotiailla, joista kolme neljästä pitää kielitaitoaan hyvänä
- Vielä 50-65 vuotiaista lähes puolet ilmoitti osaavansa hyvin romania
- Sotien jälkeen kasvaneiden 30-49-vuotiaiden romanin taito on heikompi, heistä vain joka kuudes arvioi kielitaitonsa hyväksi ja nuoremmista vielä harvempi
- Lasten kielitaito vaikuttaa hiukan paremmalta kuin nuorten ja nuorten aikuisten,,,
- romanikieli on yleensä aikuisena opittu kieli.

Romanikielen käyttöaloja

- Romanikielen käyttöaloja on pyritty laajentamaan kirkon, median ja hallinnon kieleksi.
- Vahvemmin institutionalisoituneita ovat romanien perusopetus, huolto ja tutkimus.
- Valtiohallinnon alaisuudessa romanikielen ja -kulttuurin hyväksi toimivat yksiköt: Ronk, Oph:n romaniväestön koulutusryhmä, Kotus (romanikielen lautakunta, kaksi tutkijaa)

”Puhun rakasta kieltäni” - Kielen arvostaminen

■ kieliasteet

- yli 70 % romaneista rakastaa kieltään ja haluaa sen säilyvän
- noin 2 % ei kiinnosta romanikieli lainkaan.
- 28 % eivät osaa sanoa mielipidettään.

■ romanit itse vastuussa eniten - ellemme eivät muutkaan

- valtiovalta – tuki lainsäädännön kautta
 - -Ruotsinsuomalaisten, saamelaisten ja romanien kielen asema lainsäädännössä

Romanikieli lainsäädännössä

- Suomen kielipolitiikan pohjana on **perustuslaki** ja **kielilaki** (423/2003).
- Uudistettu perustuslain säädännös 17 §, jossa mainitaan mm. romanien ”oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin”.
- RK ei ole vähemmistökielen asemaa, toisin kuin Ruotsissa, jossa romanit on myös huomioitu kansallisena vähemmistönä vuodesta 1999 lähtien.
- Romanit ja viittomakieliset on tunnustettu kieli- ja kulttuuriryhminä, mutta niiltä puuttuu oma kielilaki.

Jatkuu...

- Huolimatta kieltä tukevasta lainsäädännöstä eivät romanikielen kielelliset oikeudet ole toteutuneet riittävästi.
- Tarvittaisiin erillinen romanikielen kielilaki, joka velvoittaisi kuntia järjestämään romanikielen opetusta kouluissa ja tiedottamaan kyseisestä oppimismahdollisuudesta vanhemmille.
- Hajallaan olevat lainsäädännön määräykset tulisi koota yhteen erillisen kielilain alle, jotta romanikieltä koskeva lainsäädäntö olisi yhdessä paikassa.

Jatkuu...

- Kansalliskielet, suomi ja ruotsi, on turvattu omalla kielilailalla.
- Saamelaiskielet saivat myös oman kielilakinsa.
- Romanikielellä ei ole omaa kielilakia
- Kotuksessa romanikielen lautakunta valmistellut romanikielen poliittisen ohjelman vuonna 2009

”Puhun..., **siksi kuka olen**” -

Kielellinen identiteetti

- Identiteettiä voidaan verrata kasviin, joka saa ravintonsa juuristosta syvältä maaperästä ja yläosa kehittyy ja kasvaa ympäristötekijöiden ansioista. Vahvimmat juuret koostuvat kodin ja syntymäseudun vaikutuksesta. (Geber 1995: 19-20)
- Kielellinen identiteetti tulee nähdä kokonaisuutena, joka muodostuu **kieliasenteiden**, **-arvojen** ja **kielellisten käyttäytymisen** yhteisenä seurauksena
- Kieliasenteiden tutkimus paljastaa samalla kuinka kieli rakentaa myös sosiaalista identiteettiä (Fasold (1984: 158))

Kielellinen identiteetti, jatkuu...

- kielen kulttuurinen merkitys **identiteetin** säilymisessä on tärkeä
- romanikieli toimii ryhmän kiinteyden sekä **identiteetin** vahvistajana
- romanikieli liittynyt romanien historiaan, traditioihin sekä tapoihin
- Muita **identiteetin** tunnusmerkkejä ovat oma historia, kieli ja tavat, perheen ja suvun yhteenkuuluvuus sekä vaatetus

”Opetamme lapsillemme kieltämme” – Kotona, koulussa...

- Fishman (1991) painottaa erityisesti kodin ja yhteisön merkitystä kielen säilymiselle, koska koti tarjoaa monesti viimeisen puolustuskeinon enemmistökielen painetta vastaan.
- Kieli säilyy tavallisesti kodeissa pitempään kuin muissa domeeneissa.
- Kun kieli siirtyy useamman sukupolven kautta eteenpäin, on kielitaito turvattu.
- Toisaalta ellei kieli siirry sukupolvelta toiselle, vähemmistökieli on vaarassa jäädä pääkielen varjoon, kuten on käymässä Suomen romanille.
- Romania käyttää kotona noin 40 % sukulaisten ja perheen jäsenten kanssa
- Romanikieli on yleensä aikuisena opittu kieli.

Opetuksen kielellinen merkitys

- Majaniemi ja Lillberg (2000) näkevät romanikielisen opetuksen tarjoavan lapsille ja nuorille **mahdollisuuden** oman kielen oppimiseen **päivähoidosta ja esikoulusta peruskouluun asti**.
- Samalla se tukee romanioppilaan kielellistä taitoa ja kulttuurista identiteettiä sekä turvaa romanikulttuurin säilymistä.
- Lisäksi romanikielen opetus auttaa kielen kehittämistä ja vahvistaa sen asemaa kotimaisena kielenä.
- Romanikielen opetuksen on havaittu yleisemminkin motivoivan romanioppilaiden koulunkäyntiä, koska oman kielen ja kulttuurin esille tuominen koulussa tekee siitä heille enemmän "oman". (Majaniemi & Lillberg 2000: 29.)
- Suhteellisen vähäinen määrä hyvin kieltä osaavia romaneja eivät kykene tarjoamaan riittävää kosketusta romanikieleen kielitaidon lisäämiseksi etenkin nuorilla.

...”Koska haluamme heidän
(lastemme) tietävän keitä he ovat”.

– Kielen tulevaisuus

- 87,2 % näkee tarpeellisena romanikielen käytön myös tulevaisuudessa
- 1,6 % mielestä romanikieltä ei tarvita tulevaisuudessa
- Noin 10,1 % ei osaa ilmaista kantaansa, mitä mieltä he ovat.

Kari Huttusen unelma:

- ”Eräänä kauniina päivänä mustalaiskieli on saavuttanut tasaveroisen aseman. On olemassa aapinen, kielioppi, kirje- ja kasettikursseja. Mustalaiskieli on peruskoulussa lapsille valinnaisaine, aikuisille on opintopiirejä. Opettajia koulutetaan ja yliopistotason tutkimus- ja kehitystoiminta on käynnissä. Kieli muodostaa olennaisen osan mustalaisten kulttuuri-instituutin toiminnassa. Julkaisutoiminta kukoistaa. Radiosta tulee mustalaiskielisiä ohjelmia...” (Huttunen: 1977).

Lopuksi

- Huttusen unelmoimat asiat olivat 1970-luvulla kaukaisia unelmia, mutta nyt lähes 40 vuoden jälkeen unelmat ovat suurimmalta osalta toteutuneet. Unelmien täytyminen on vaatinut monien ihmisten uhrautumista ja taistelua asian puolesta, johon on uskottu ja joka on merkinnyt meille romaneille oman kulttuurin ja kielen säilymistä. Työ kielen hyväksi ei ole päättynyt. Sitä on jatkettava edelleen, jotta kieli säilyisi myös tuleville polville.

Paarkíba! KIITOS!

Kielen asema - lainsäädännössä

■ Suomenruotsalaisten kielen asema

- Kansainvälisesti parhain asema
- Suomenruotsalaisia ei pidetä kielivähemmistönä,
- he ovat lain mukaan kansanosia
- Tasavertainen asema suomen kielen kanssa
- Toinen virallinen kieli

Jatkuu...

- Saame - Rajoitetun virallisen kielen asema
 - Kielen kannalta myös hyvä
 - Saamenkielen asema on eurooppalaisittain poikkeuksellinen